

Kirken og kirkene – om enhet, mangfold og splittelse¹

Knut Alfsvåg

Innledning

I denne artikkelen skal jeg prøve å svare på tre spørsmål. 1) Hva er det som samler den kristne kirke? Hvor har den kristne kirke sin identitet og sin enhetsgrunn? 2) Hva er det som splitter den kristne kirke? Hva er det vi sier og gjør som truer enheten, og som i gitte situasjoner faktisk også splitter kirken, slik at vi ikke lenger kan stå sammen i vår felles trosbekjennelse? 3) Hvordan kan vi bekjempe det som splitter på en måte som samler? Altfor ofte blir strid mellom kristne til skyttergravskrig som bare gjør gjerdene mellom oss høyere og grøftene dypere. Er det mulig å komme ut av denne negative sirkelen? Er det mulig å påtale det splittende på en måte som fremmer enheten?

Hva er det som samler?

Det som samler alle kristne og som definerer kjerne og sentrum i den kristne tro, er bekjennelsen til Jesus som Frelser og Herre. Dette er slik fordi NT sier at det er slik, og fordi alle kristne gjennom alle generasjoner har gjentatt dette som troens kjerne og sentrum. I NT leser vi: “For hvis du med din munn bekjenner at Jesus er Herre, og i ditt hjerte tror at Gud har oppreist ham fra de døde, da skal du bli frelst” (Rom 10,9). Og det er ment så ubetinget som det er sagt; her er det ikke noe å legge til og ikke noe å trekke fra.

Derfor er det da også denne tro vi uttrykker i de trosbekjennelser vi bruker i de aller fleste kristne kirker, nemlig den apostoliske trosbekjennelse, som i utgangspunktet hører hjemme ved dåpen, og den nikenske, som i utgangspunktet hører hjemme i gudstjenesten. Der bekjenner vi for det første vår tro på ham som reiste Jesus opp fra de døde, nemlig den Gud som er Jesu Far og vår Far, og som har skapt alt som fins, både det synlige og det usynlige. Og vi bekjenner vår tro på hans Sønn vår Herre, og vi gjør det nettopp ved å gjenfortelle de viktigste begivenheter fra hans liv med oppstandelsen fra de døde som det samlende sentrum som gir

---

¹Artikkelen er basert på et foredrag på et seminar i regi av Forum for tro og samtid, Fjellhaug 6. februar 2014.

mening til alt det andre. Og vi bekjenner vår tro på Guds Ånd, som ikke bare ledet Jesus gjennom de begivenheter evangeliene forteller om, og ikke bare har talt gjennom profetene og apostlene, men som også gir våre døde hjerter liv og gjør at det som i utgangspunktet ikke var der, nemlig troen på Jesus som Frelser og Herre, blir til og kommer til uttrykk i trosbekjennelse og etterfølgelse.

Dette er det som samler den kristne kirke, og slik har det vært fra pinsedag til i dag. Og når dette nå er blitt gjentatt i det minste hver søndag i alle kristne kirker gjennom to tusen år, så skulle vi tro at det etter hvert ble noe repeterende og forutsigbart over det, og det blir det nok også. Samtidig, og det er jo det forunderlige, er budskapet i en viss forstand alltid nytt. For det er noe i dette budskapet om ubetinget benådning og liv av døde som legger seg så ettertrykkelig på tvers av alle menneskelige forventninger og alle menneskelige erfaringer at det er helt umulig å høre evangeliet som noe annet enn en utfordring til omorientering og oppbrudd. “Omvend dere og tro evangeliet!” sier Jesus, og det er et budskap vi trenger, ellers dør trosbekjennelsen og blir borte. Derfor er det dette som samler oss, søndag etter søndag. Den samme fortellingen om ham som er vår Herre og verdens Frelser hørt som et kall til oppbrudd og etterfølgelse, fra ham som alltid går foran oss og leder oss inn i det nye og ukjente.

Hva er det som splitter?

Splittelse oppstår der noen kristne opplever at andre kristne, som de i utgangspunktet trodde ville hjelpe dem til å holde fast på og uttrykke denne trosbekjennelsen, i stedet sier og gjør ting som oppleves som angrep på den. Splittelse oppstår der noen kristne, med eller mot sin hensikt, stiller spørsmålsteget ved ektheten og identiteten i andre kristnes trosbekjennelse. Splittelse oppstår der noen kristne, direkte eller indirekte, stiller seg til doms over andres tro. Det trenger ikke være ment slik. For å skape splittelse, er det tilstrekkelig at det oppleves slik. Men noen ganger må vi nok også konkludere med at selv om det i utgangspunktet kanskje ikke er ment slik, er det helt uunngåelig at det virker slik.

Under arbeidet med denne artikkelen spurte jeg min kone om hun hadde noen synspunkter på hva jeg burde si. Hun svarte med å fortelle om første gang hun opplevde sin egen tro truet av det en annen kristen sa. Det er nå snart tretti år siden; vi bodde i London noen måneder for å forberede oss på misjonærtjeneste i Japan. Der møtte vi en baptistisk teologistudent fra USA og pratet en del med ham, blant annet om hans erfaringer med

dåpsspørsmålet. Min kone husker de samtalene svært godt, mye bedre enn det jeg gjør. Og det som gjør at hun husker dem så godt, var ikke at denne studenten var døpt som voksen, heller ikke det at han var døpt som voksen to ganger, fordi han kom i tvil om hans første voksendåp var god nok, det var det han sa som hun oppfattet som et angrep på ektheten i hennes egen dåp. Her hadde hun levd et liv som kristen og var til og med kommet så langt at hun forberedte seg til misjonærtjeneste. Det hadde hun gjort i troen på at det løftet hun hadde fått i sin dåp om at Jesus ville gjøre henne til sitt barn og føre henne til det evige liv, det var ment slik det var sagt. Og så satt hun plutselig rett overfor et levende menneske som attpå til var en engasjert, aktiv kristen, som sa at slik var det ikke. Det hun hadde med seg fra sin dåp, det kunne hun ikke stole på; her kreves det noe mer. Den enkle troen hennes var ikke god nok; kunne hun ikke stille opp med mer enn det, var det smått stell.

Splittelser i den kristne kirke oppstår slik. De oppstår når noen, av grunner som i seg selv ikke trenger å være negative – det kan f. eks. dreie seg om ønsket om å fremme et mer aktivt og ekte kristenliv – begynner å stille spørsmål ved ektheten i andres tro også der denne er forankret i troen på at det Jesus sier i sitt ord er alvorlig ment. Splittelsen oppstår der noen kristne trekker andres tro i tvil også der den er en reell bekjennelse til Jesus som Herre og forankret i det han faktisk sier i sitt ord.

Derfor er baptistisk dåpssyn splittende når det utformes som et angrep på betydningen av troen på dåpsløftets ekthet og betydning. Det betyr ikke at baptister alltid tar feil og vi andre alltid har rett; både spørsmålet om dåpstidspunkt og aspekter ved den folkekirkelige dåpspraksis er ting vi må kunne diskutere, og der innvendinger mot den måten vi i en luthersk folkekirke gjør dette på, må kunne tilkjennes betydning uten at det trenger å true kirkens enhet. Men når en stiller spørsmål om ektheten i den dåp andre kristne bygger sin tro og sin tjeneste på, har en passert en grense; da vil det en sier og gjør, ikke kunne unngå å virke splittende. Heldigvis er det i dag også en del baptister som forstår betydningen av det skillet; akkurat det vil jeg si er et av de mest positive resultater av nyere økumenikk.²

Men la oss flytte blikket fra min kones utfordringer i London for tretti år siden til splittelser og splittende tendenser i vår egen tradisjon og våre egne sammenhenger. Jeg tror ikke det er noen tvil om at det vi kan kalle den pietistiske livsstilkristendommen har fungert splittende innen deler av norsk kristenliv, og den har gjort det nøyaktig på den måten jeg

---

²Jfr. Lima-dokumentets avvisning av alt som kan oppfattes som gjendåp, og som problematisering av andre kirkers sakramentale integritet.

nettopp beskrev: Ved å hevde at en trosbekjennelse forankret i evangeliets løfter ikke er nok; her kreves det noe mer i tillegg: Det er bestemte ting som ikke skal gjøres, i hvert fall ikke om søndagen, og så er det bestemte ting som skal gjøres, helst hver eneste dag. Det trenger ikke være noe galt hverken i det som gjøres eller det som ikke gjøres, men det blir feil når det i praksis fungerer som tilleggskriterier for trosbekjennelsens ekthet. Og slik har det nok mange ganger fungert, selv om dette kanskje er en problemstilling som primært tilhører forrige generasjon og kanskje enda lenger tilbake.

I vår tid er det knapt noen tvil om at den karismatiske bevegelse mange ganger har fungert nøyaktig på samme måten. Også her er utgangspunktet positivt; ønsket om å oppleve en fylde av Den Hellige Ånd i form av en dypere hellighet og mer frukt i sitt trosliv er utvilsomt et ønske som er godt bibelsk forankret. Men altfor ofte har det kommet til å fungere som tilleggskrav: Det er ikke nok å bekjenne troen på Jesus som Frelser; i tillegg må en ha opplevd Åndens fylde, helst tale i tunger og gjerne også ha vært med på en helbredelse eller to. Og så ble kristenlivet til usunt strev som ikke fungerte evangelisk frigjørende; det skapte ikke den troens trygghet som finner fundamentet for sin tjeneste i å hvile i bekjennelsen til Jesus som Frelser og Herre, og som får det en trenger nettopp i den forankringen.³

Det er såpass stor regelmessighet i dette at jeg faktisk tror vi kan sette det opp som en ligning: Splittelse = trosbekjennelse + x. Splittelse oppstår der det oppstilles tilleggskrav, der dåpsbekjennelsen ikke er god nok, der jeg ikke kjenner troen igjen hos andre fordi kjennetegn jeg er overbevist om må være der, ikke fins, eller fordi andre ikke finner disse kjennetegn igjen hos meg. Splittelse = trosbekjennelse + x, der x kan være nesten hva som helst av fromme, gode ting.

Nøyaktig det samme gjelder også det som i dag mer enn noe annet splitter Den norske kirke og de fleste andre kirker i vår del av verden, nemlig den nye samlivsetikken. Også den er utformet etter modellen trosbekjennelse + x. Trosbekjennelsen er her den samlivsetikk som tar Jesu og Paulus' ord om ekteskapet som samlivsetikkens orienteringspunkt, og som tror, slik alle kristne kirker alltid har trodd, at når NT sier at seksuallivets ramme er det livslange, monogame ekteskapet mellom én mann og én kvinne, så er det faktisk alvorlig ment. Ikke fordi det er så enkelt å praktisere, men fordi det er slik Jesus og apostlene utlegger

---

³For et aktuelt eksempel på usunn karismatikk, se min kritikk av den japanske legen og predikanten Masahide Kanayama på <http://www.verdidebatt.no/debatt/cat12/subcat14/thread11549572/>, lest 9.2.2015.

nestekjærlighetsbudet i denne sammenheng. Tilleggskravet er her kravet om at vi må forstå at dette likevel ikke er alvorlig ment. Troen på at Jesus mener det han sier er heller ikke her tilstrekkelig; vi må forstå at i vår tid og i lys av nyere innsikt må ekteskapsbegrepet utvides, og forstår vi ikke det, er det en alvorlig mangel ved vår tro. Den kan nok tolereres inntil videre, men bare så lenge den ikke er altfor påståelig i sin insistering på at Jesus faktisk mener det han sier også når han taler om ekteskapet.

Splittelese i form av trosbekjennelse + tilleggskrav er et gammelt problem i kirken; vi møter det allerede i NT. Den gang strevde en lenge med utfordringen fra en form for totrinnskristendom som hevdet at tro forankret i det Bibelens faktisk sier, det er for de enkle og enfoldige. For de viderekomne, derimot, gjelder det andre regler; det fins andre og dypere hemmeligheter for de innvidde. Derfor advares vi allerede i 1 Tim 6,20 mot “innvendingene fra den kunnskapen som bare er kunnskap i navnet.” I oldkirken kalte en dette for gnostisisme nettopp fordi de som hadde kommet lengst, mente de hadde en annen kunnskap, på gresk *gnosis* enn alminnelige kristne; de egentlige hemmeligheter var altså bare for de innvidde. Både de ensidige karismatikere og tilhengere av den nye samlivsetikken arbeider etter denne modellen. Enkel bokstavtro kan være grei nok som en begynnelse, men vi må videre. Til de hemmeligheter som bare åpenbares av Gud til dem som søker på ham den rette måten. Eller til dem som har skjønnet hvordan frigjøringshermeneutikken ikke bare frigjør fra undertrykkelse, men også fra nødvendigheten av å sette seg inn i det Jesus faktisk sier, for når vi leser med de rette brillene, så skjønner vi at den egentlige meningen er det motsatte av det som faktisk står der.⁴ Da er en veldig avansert og veldig dypsindig, og har lagt de enkelt bokstavtroende langt bak seg. Så langt bak at de ikke er så interessante lenger, og det egentlig er helt greit at de går.

Både det som samler og det som splitter lar seg altså etter min oppfatning sammenfatte ganske enkelt. Det som samler er troen på Jesus som Herre forstått som en tro på at han faktisk mener det han sier. Det som splitter, er alle tilleggskravene, det vi selv må bidra med av innsikt og ytelser utover det Jesus sier. Livsstilkristendommens krav om å gjøre det ene og ikke gjøre det andre. Karismatikkens krav om å oppleve både det ene og det andre. Og den nye samlivsetikkens gnostisisme-krav om å tilegne seg Guds ord på en slik måte av faktisk forstår at Jesus mener det motsatte av det han sier.

---

⁴Jfr. min kritikk av Åpen Folkekirke på dette punkt; se <http://www.verdidebatt.no/debatt/cat12/subcat14/thread11554303/>, lest 9.2.2015.

Slike tilleggskrav vil alltid splitte. I en eller annen form har de alltid vært der, og de vil heller aldri forsvinne. Så det er ikke noe annet å gjøre enn å finne ut av hvordan vi skal forholde oss til dem.

Hvordan påtale det som splitter på en slik måte at det samler?

Det første og det viktigste er å alltid begynne med seg selv. I denne sammenheng betyr det at vi må begynne med å stille oss selv det selvransakende spørsmål: Stiller jeg opp tilleggskrav, for andre, eller eventuelt også for meg selv? Kanskje ikke i prinsippet, men muligens likevel i praksis?

Denne selvransakelsen er viktig, og noe vi aldri kan legge bak oss. Bygger jeg min tro og min tjeneste på noe annet enn det Jesus har gjort for meg? Bygger jeg muligens på min egen vellykkethet og min egen suksess i forhold til ett og annet tilleggskrav som jeg da kanskje også gjør gjeldende i forhold til andre? Er det kanskje jeg som med min framferd er splittelsens egentlige årsak?

Jesus advarer oss i sterke ordelag mot å dømme andre. Og det han da tenker på, er nettopp vår tilbøyelighet til å stille opp tilleggskrav som vi så kanskje ikke en gang oppfyller selv. På dette punktet er han både skarp og klar: Vi skal selv dømmes med det mål vi dømmer andre med, sier han. Og den som selv er tilgitt, og vet at det er i Jesu tilgivelse en har livets urokkelige fundament, vil derfor selv være raus både med tilgivelse og velvilje overfor andre, og strekke seg langt i å prøve å ta alt i beste mening.

I dette inngår derfor både en vilje til å stille kritiske spørsmål til den tradisjon en selv tilhører – for ingen tradisjon er ufeilbarlig – og en anerkjennelse av de positive intensjoner også hos dem vi er dypt uenige med, og som etter vår dypeste overbevisning stiller opp tilleggskrav på en slik måte at det splitter kirker og menigheter. For også de har alltid litt rett. Tilhengere av det jeg har kalt livsstilkristendom har av og til krevd totalavhold som kjennetegn på kristen tro. Det kan en på bibelsk grunnlag ikke gjøre, men det er mulig å forstå den reaksjon på fylleri og drukkenskap som har gjort at kravet er blitt reist. Karismatikere har iblant krevd tungetale og helbredelser som kjennetegn den ekte tro. Det kan en ikke gjøre, men det er mulig å forstå den lengsel etter et dypere trosliv som ligger bak kravet i utgangspunktet. Tilhengere av den nye samlivsetikken har de siste seks årene krevd anerkjennelse for det kjønnsnøytrale ekteskapet; tidligere var kravene mer moderate. For bibelsk kristendom er det et helt umulig krav – det er

faktisk rendyrket gnostisisme – men det er mulig å forstå den manglende respekt mennesker med en annen seksuell orientering har møtt i samfunnet, og kanskje også i kirken, som ligger bak den nye samlivsetikken. Derfor skal heller ikke det vi med god grunn oppfatter som kirkesplittende vranglære møtes med ensidig avvisning, men med vilje til å lytte etter de positive intensjoner og faktiske erfaringer som ligger til grunn for de avvikende standpunkt, og prøve å ta dem på alvor.

Det jeg her sier om nødvendigheten av sunn selvkritikk gir meg anledning til å ta fram en gammel kjeppest: Jeg er dypt skeptisk til å sortere de holdbare og uholdbare standpunkt i disse debattene ved hjelp av merkelappene konservativ og liberal, enten en selv identifiserer seg med den ene eller den andre av dem. For det en gjør med disse merkelappene, er å orientere seg etter tradisjoner som avvises eller aksepteres, alt ettersom. Og tradisjoner kan være så mangt; også gnostisismen er dypt konservativ i den forstand at den orienterer seg etter en tradisjon med svært lange røtter. Derfor tar jeg her til orde for at vi skal orientere oss etter noe helt annet, nemlig etter vår evne og vilje til å bekjenne vår tro på Jesus som Herre ved å ta på alvor det han faktisk sier. Og gjør en det, må en alltid stille kritiske spørsmål, først og fremst til seg selv og sin egen tradisjon, men om nødvendig også til andre. Og jeg tror ikke skillet mellom konservativ og liberal på noe vesentlig punkt hjelper oss til å gjøre dette på en riktig måte; det åpner i stedet for en begrepsbruk som er både flertydig og vilkårlig på mange måter samtidig. Så etter min oppfatning ville det være en stor vinning om vi simpelthen – på tvers av alle andre skillelinjer – kunne bli enige om at de merkelappene, de bruker vi rett og slett ikke.

Men hva gjør en da, når en møter splittelsen? Hva gjør en i møte med tilleggskravene, med dem som stiller opp tilleggsbetingelser for troens ekthet på en slik måte at det faktisk rokker fundamentet for ens egen? Det verste en da kan gjøre, er å ikke gjøre noe. For det en tolererer, det må en i neste omgang forsvare, først for seg selv, og så eventuelt også for andre. Hvis ikke våre holdninger bestemmer våre handlinger, vil våre handlinger i neste omgang komme til å bestemme våre holdninger. Og det kan i mange sammenhenger fungere svært destruktivt, for på denne måten vil en, før en vet ordet av det, selv i realiteten opptre som tilleggskravenes advokat. For å unngå det, må en ta tydelig avstand fra dem, først og fremst for seg selv, men også overfor andre i de sammenhenger en selv står i. Jeg innledet denne artikkelen med å sitere et ord fra Paulus om at troen ikke bare skal sitte i hjertet; den skal også bekjennes, og det hadde han lært av Jesus. For Jesus er nøye på sitt krav om at troen skal bekjennes (jfr. Matt 10,32: Hver den som kjennes ved meg . . .), og å bekjenne troen på Jesus

innebærer også å ta avstand fra dem som hevder at troen på Jesus ikke er nok, og derfor stiller andre krav i tillegg.

Om en dessuten også ønsker å ta avstand på den måten at en kaster seg ut i åpen debatt, må en imidlertid være svært nøye når det gjelder saklighet og ryddighet i argumentasjonen. Dette kan være krevende nok i sin alminnelighet, og når det gjelder spørsmålet om splittelse og vranglære i kirken, er det dobbelt krevende. For det som oppleves splittende, oppleves slik nettopp fordi det kjennes som et angrep på ens egen trosidentitet og ens eget trosgrunnlag. Da er det veldig lett å svare på samme måte, nemlig ved å angripe troens ekthet hos dem en kjenner seg utfordret av. Og da er vi fanget i dømmesykens garn med én gang.

Det krevende skille mellom sak og person er derfor avgjørende viktig for å kunne føre fruktbare samtaler om disse tingene. Ingen av oss kan gjøre krav på en plass i Guds rike på grunnlag av en uplettet teologi; vi vil alle på dommens dag være avhengige av den Guds nåde som åpner himmelens port for oss på tross av elementer i vår trosforståelse. Derfor må vi allerede nå kunne føre en samtale om troens spørsmål, også der det dreier seg om potensielt splittende vranglære, på en slik måte at vi ikke bestrider ektheten i den andres trosbekjennelse. Og derfor skal, selv i de skarpeste debatter, all trosbekjennelse tas på alvor og i beste mening; den som bekjenner den kristne tro, skal aksepteres som en kristen bror eller søster uansett hvor uenige vi er. Det er ikke ektheten i hverandres trosbekjennelse vi diskuterer; det spørsmålet om hva som med rette kan sies og ikke sies i en kristen kirke. Og det er faktisk noe annet.

Men vil ikke alt som med rette kan sies å splitte kirken, være en spørsmål om den rette tro, og dermed også om frelse og fortapelse? Jo, det er det. Spørsmålet etter hvilken forkynnelse som leder mennesker til Guds rike og hvilken forkynnelse som leder dem vill setter nødvendigvis rammen om alle diskusjoner om splittelse og vranglære. Men den endelige dommen er likevel ikke vår sak. Den hører Herren til. Vår oppgave er å tjene med troskap, å forvalte den åpenbaring vi er betrodd, slik at evangeliet forkynnes klart og rett i kirken. I alt vesentlig er det en positiv og svært takknemlig oppgave. Den kan imidlertid også innebære oppgaven å påtale det vi finner vrangt og galt. Men den innebærer aldri ansvar for den endelige dom. Det er Guds oppgave, og vi får tro han klarer det uten tips og gode råd fra vår side.

For vi vandrer i tro, ikke i beskuelse. Vi må leve med uavklarte spørsmål. Vi forstår ikke alltid hvorfor Jesus sier det slik og ikke slik. Men han har ikke spurt oss om råd, og han ber ikke om det heller. Det han ber oss om, er å være tjenere som forvalter de verdier vi er blitt

betrodd med troskap og kløkskap. Og noe større vil aldri kunne sies om oss enn at det har vi faktisk gjort.